

Dr. BAKOS JÓZSEF:

ADATOK A MAGYAR IFJÚSÁG NYELVMŰVELŐ MUNKÁJÁNAK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETÉHEZ

— A nyelvi ízlés és igény fejlődéséhez —

Nem véletlen, hogy a nyelvvel való törődés, s a nyelvművelés gyakorlatának felkarolása a magyar tanuló ifjúság körében is oly nagy szerepet játszott, hogy a nyelvművelő munka politikai színezettel és társadalmi igényrel elsősorban az iskolák nyelvművelő társaságaiban, az ifjúság önkéntes nyelvművelő munkásságában jelentkezett a társadalom szélesebb körét is átnevelő erővel. A nyelv kérdése, a nyelvművelés gyakorlata ui. magyar viszonylatban a nemzeti élet, az anyanyelvi kultúra igénylésének legfontosabb jele volt az ifjúság körében is. Az sem véletlen, hogy az ifjúság nyelvművelő munkája is az 1790-es években bontogatta erőteljesebben szárnyait. Ezekben az években írók és politikusok egyaránt hirdették, hogy az anyanyelv használatának és kultúraterjesztő szerepének elősegítése és erősítése magyar viszonylatban a nemzeti-polgári fejlődés központi kérdése.

Az egykorú magyar hirlapirodalom sem véletlenül foglalkozott oly előszeretettel a nyelv problémájával. Az ifjúság körében meginduló nyelvművelő munkáról is tág keretekben számolnak be a lelkes tudósítások. A *Hadi És Más Nevezetes Történetek* (1790. II. 705) a »soproni lyceumi magyar társaságról« ad tudósítást: »A Soproni Tanulók közzül egy kis Társaság állott össze olly nemes Szándékból, hogy magát a nemzeti Nyelvben egyesített erővel annál előmenetelesebben gyakorolhassa.« Ez a *Soproni Magyar Társaság* valóban az első magyar ifjúsági nyelvművelő társulat, Kiss János és Németh László soproni tanuló ifjak benne a kezdeményezők. Nyelvművelő munkájuk *tartalmában* irányt szabott hosszú időre a hasonló magyar kezdeményezéseknek. Ezek az ifjak elsősorban *fordítottak*. Fordítás-irodalommal kívánták gazdagítani a magyar irodalmat. De a fordításokkal kapcsolatos műhelymunkát komolyabb nyelvi, stílusbeli gyakorlatoknak is tekintették. Nyelvi, szépirodalmi és politikai érdeklődésük mellett erősödött a tudományok iránti vonzódásuk is. Az ízlés és stílus problémáit elsősorban *Eschenburg* alapján, nyelvfilozófiai nézeteiket *Adelung* nyomán alakították ki. Jelentős az a kezdeményezésük is, hogy magyar nyelvi érdeklődésük a magyar nyelvтанirodalom úttörői munkáinak tanulmá-

nyozását is eredményezte. Sajnos nem volt természettudományos érdeklődésük. Pozitív irányban fejlődött nyelvművelő munkájuk azáltal, hogy eredeti alkotásokkal is jelentkeztek és gazdagítani kívánták az akkor oly szegény theatrum-irodalmat is. Így született meg többek között az általuk is játszott *Hunyady László* című darab. Fontos kezdeményezésük, hogy munkálataikat meg is jelentették, s ezzel is példát adtak az utódoknak. (A Sopronyi Magyar Társaság Próbamunkáinak Sengéje...)

A nemzeti nyelv iránti érdeklődés szélesebb körben vált a magyar ifjúságra jellemző magatartássá. Elsősorban ismeretes a *nagyenyed*i kollégium kezdeményezése (Próba, melyet anyai nyelve tanulására tett a Nagy-Enyeden tanuló ifjak között fel-állott Magyar Társaság, 1792) mellett a *pesti ifjúság* nyelvművelő társulása, *A Pesti Magyar Társaság* keretében. (1791.) Mi most az alábbiakban a *nem* vagy a *kevésbé ismert adatokat* sorakoztatjuk fel.

1. A *sárospataki ifjak* 1792. júl. 8-án azt kérik felettes hatóságuktól, *hogy a fizikát is magyarul tanítsák nekik*. Az erre vonatkozó latin nyelvű beadványuk igen értékes dokumentum az ifjúság nyelvvédő munkájának igazolására is. Akkor *Baróti Szabó Dávid* volt a professzoruk, ezért írják, hogy »si sublimem altamque Physices Scientiam ex ore Celeberrimi Dilectissimi nobis Professoris Domini Davidis B. Szabó nativa lingua professuram... stb.« (Pataki Tud. gyűjt. Levéltára: A. XXIV, 8982.)

2. A *Hazai Tudósítások* (1806. XV. 124.) Egerből kelt közleményében a »T, *Heves Vármegyei Ifjak*« nyelvművelő munkájáról számol be olvasóinak. Az ifjak a magyar nyelvben tett előmenetelük bizonyítására »*Magyar Nyelven tették ki Állításaikat*«. Ezek a következők: »Nem abban áll a Nyelvnek tisztasága, hogy semmi idegen szók abban ne találtassanak, hanem hogy azokkal mód nélkül ne bővelkedjék.« — »A Magyar nyelvnek Históriaja megmutatja, hogy időszakonként mindenkor voltak a M. nyelvnek gyámolítói.« Hivatkozás történik *Apáczai Csere János*ra és *Encyklopédiájára* is: »Ez a munka most újra ki van nyomtatva és megtaláltatik Pesten.« Ez a hivatkozás arra a tényre utal, hogy Apáczai idézett műve újra megjelent Győrben!

3. A *Magyar Kurir* (1824. XV. 116.) »a *Soproni Magyar Társaságban* a Társaságnak minden esztendőn tartatni szokott *Innepét*« emeli ki, s közöl tudósítást az ünnep eseményeiről, kiemelve azokat az alkalmakat, amelyekben »a *munkás-Társak*« az *ékesen* szólást gyakorolták, s »a *folyó beszédben*« való jártasságukról adtak számot.

4. A *Tudományos Gyűjtemények* (1823. XII. 41.) már arról számol be, hogy a magyar iskolákban »nem csak különös Tanítók által nyilván tanítják a Magyar Nyelvet, hanem mindenütt különös magyar Társaságok is virágzanak a Sopronyi Magyar Kis Társaság ditséretes példája szerint.«

5. Ilyen társaság működött pl. *Bitnitz Lajos* vezetésével a *szombathelyi Lyceumban* is 1823 óta. A *Tudományos Gyűjtemény* ui. arról ad hírt, (1826. IV. 111.) hogy *Bitnitz* »a Tanulók közt egy magát magyar

kidolgozásokban gyakorló Társaságot állított fel, azon felül még 1823-ikben kezdve évenként ezen általa felállított Társaságnak jelesebb tagjait édes honi nyelvünkben próbára állítja ki.»

Értékes az a témakör is, amiben ezek az ifjú nyelvművelők mozogtak. Tanítómesterüknek a nagy magyar nyelvtudóst, Révai Miklóst tekintik, aki — szerintük — nyelvünket »fáradhatatlan munkássággal emelni, bővíteni, csinosítani törekedett.« (»Válogatott állítások a Magyar Nyelv-tudományból 1823-ban«: Ajánlás.) Foglalkoznak pl. »a nyilván felolvasott« munkáikban a magyar igeragozással is, és az ik-es igék kérdésében Révai álláspontját fogadják el: »Az ik-es igéket a soha meg nem szakadt nyelv szokás által védelmezzük.« A helyesírás elvei körül folyó vitában is Révait támogatják: »Mi a szó nyomozás (értsd: az etimológiai elv!) útmutatásánál fogva is a j betűt védjük. (A kardja, adja, látja a helyes formák, s nem a kargya, aggya kiejtés szerint írt alakok!)

Hangzott el körükben előadás »a nyelvművelés szükséges voltáról«, a nyelvfejlődés problémájáról is: »Melly változások alá vagyon vetve az élő nyelv?« A magyar nyelvtudománytól a nyelvművelés gyakorlati munkájának támogatását várják és igénylik: A nyelvtudomány »földolga a nyelvvel élésnek szabásait erős talpköre állítani, s elhatározni.«

6. Az 1830-as években nagyobb nekilendülés tapasztalható a magyar ifjúság nyelvvédő és nyelvművelő munkája területén is. A reformországgyűlések kívánságai, illetőleg sérelmei között előkelő helyet kapott a magyar nyelv ügye is. Az országgyűlések nyelvi vitái abban is éreztették hatásukat, hogy ezekben az években újabb és újabb társulások keletkeznek. Az egykorú sajtó lelkiismeretesen ad hírt az új ifjúsági nyelvművelő társaságok megalakulásáról. A *Jelenkor* (1834. 450.) hírt ad pl. az *eperjesi ifjak társulásáról*, akik Székács József vezetésével »egy magyar Társaságot alkottak a sopronyi, a pozsonyi ifjak példájára«. Igen szépen dolgozott a »Pozsonyi Ifjú Társaság« és a »Sárospataki Nyelvművi Társaság« is. Ez utóbbi társulás kiadványa a *Parthenon* előszavát Kölcsey írja. A »Sárospataki Magyar Társaság« életéről, munkásságáról külön kívánunk majd részletesebben beszámolni. Most a *pécsi ifjak* nyelvművelő munkáját állítjuk előtérbe, kéziratban fennmaradt évkönyvük, »A Pécsi Magyar Olvasó Társaság Évkönyve alapján. (Az Egri Lyceumi könyvtár birtokában!)« Az 1833-as Évkönyv értékes dokumentum a korabeli ifjúsági nyelvművelő munka tartalmára vonatkozólag is. Alaprajzuk szerint a társaság célja »tagjainak a hazai nyelvben való tökéletesítése«. Az alaprajz jóváhagyását Ihász György, »magyar nyelvtanító« kéri a pécsi megyéspüspöktől. Ihász György, a később nyelvtanai révén méltán becsült Ihász Gábor életének legfőbb céljául tekintette a magyar nyelv ápolását. 1842-ben jelent meg első ízben iskolai magyar nyelvtana, mely jobbitott formákban több mint 30 kiadást ért meg. A korabeli szaktudomány művelői is elismerték Ihász munkásságát, s úgy ítélték róla, hogy »nem pusztán összeszedő vagy kivonó, hanem öngondolkodó nyelvész« volt. (Új Magyar Múzeum, 1851:458.) A fiatal Ihász lelkiismeretesen és hozzá-

értően irányította a pécsi ifjak nyelvművelő munkáját is. A megyéspüspökhöz írt kérelmében ő is hivatkozik az úttörő ifjúsági társaságokra: »Mily előmenetelt tehetnek illy Társaságban a tanuló ifjak, eléggé bizonyítják a *Szombathelyi, Pozsonyi és Soproni Társaságok*, legújabb bizonyossága pedig ennek a *Pesti nevendék Papok Magyar Oskolája*, mely 1830-ban kezdődvén, két Esztendő le-folyta alatt már is aratja fáradozásai gyümölcsét.«

Az ifjak az *Évkönyv* lapjaira írták az előadott és megbírált alkotásokat. Köztök sok a vers, a hosszabb lélegzetű elbeszélő költemény, a szónoki beszéd s a latin költők (Ovidius) műveiből való fordítás. Beírtak több beszélyt is ebbe az *Évkönyv*-be. A történeti drámák és »énekes játékok« műfaj is képviselve van: »*Segesd, vagy Negyedik Béla szerencsétlensége*« című darabbal.

»*A szorgalmatos és Tudós Ifiak*«, — így szólítják meg egymást — lelkes előadásokban fejtegetik, miért van szükség a magyar nyelv ápolására, művelésére. A *titoknok* azt vallja, hogy »a'Nemzet csak addig áll fent, még nyelve erős védő bajnokokra talál határaiban, s a'mely Nemzet egyszer nyelvével nem gondol, annak soká fentlételéről méltán nem kételkedhetünk, mert a'Nyelv tartja fenn a nemzetet«. Az *előlülő* úgy látja, hogy a magyar ifjak is sokat tehetnek a magyar nyelv művelése terén is: »Nyelvünk vizsgálását, művelését, hathatós ápolását« az ifjúság azzal is elősegíti, ha anyanyelvén »szépen és jól ír, okosan és értelmesen beszél«. A nyelvi kérdés lényegére tapint akkor, amikor arról szól, hogy »eddig latánoknak neveltettünk inkább, mint magyaroknak. Több nyelvet lehet és szükséges tanulnunk, hanem mind az idegen nyelveknek, mind a nevelésnek, mind a tudományos tanításnak erősebb rúgója az anyai nyelv«.

Tomtsányi István »másod évi Bölcselkedő« értekezést ír az alábbi problémakörrel kapcsolatban: »*Lehet-e a' hazai Nyelv nélkül a Tudományokban sikeres elő-menetelt tenni?, s mennyire szükséges a' Deák Nyelv hazánkban most már, minek utánna az Anyai Nyelv tanulása Törvény által is van parancsolva?*« Nagyon gyakorlati vonalon indul el fejtegetésében: A magyar ifjúságnak nagyon hosszú időt kell elcsesztegetnie, míg a' Deák Nyelvben csak annyira is megy, hogy a' Tudományokat elkezdhesse, ellenben, ha Honni Nyelven tanul, azt mind rövidebb idő alatt elvégezheti...« Konklúziója: »A tudományokban a Hazai Nyelven leg-alkalmasabban lehet sikeres előmenetelt tenni.«

Az ifjak érdekes nyelvgyakorlatokban is próbálják bizonyítani, hogy a magyar nyelv gazdag és bő nyelv. A »magyar nyelv változhatósága« dokumentálására pl. olyan írást állítanak össze, melyben a magyar szórend változatosságát, kifejező erejét kívánják érzékeltetni.

Nagyon tanulságos lenne az ifjak nyelvének, stílusának alaposabb elemzése is. Ezzel kapcsolatban csak néhány megjegyzést teszünk. Fel-tűnő, hogy igen nagy kedvvel élnek a nyelvújítás szóalkotásaival (*uracs, újonc, bizonylat, iromány, alagya*, stb.). A nemes patétikon mellett fel-felüti a fejét a hamis pátoz is. Az öncélú nyelvi szépségre való törekvés szülte a természetellenes nyelvi formákat is.

Az előlülő beiktatása alkalmával elmondott beszédet pl. ilyen mondatok terheli: »Miokon gyávább méla munkálkodásaiból rezzenve, békésebb foglalatosságaiból kicsapongva, tekintetet érdemlő nagyságra fakad ki e napon Lelkem, és a babéros fejekkel lantoló Músák bájló hangműveitől új területre élesztve, kedvemet ekkéig igyen nem lobbantó ihletre duzmad lelkem...« Gyakoriak az ilyen kifejezések is: *édelgő szellem, varázsló gerj, pírónságot nem rettegő lélek, hőkkenet gerjesztő, lobbra gyullasztó vidultság, feleink örömcstillámú képe, örömfuvallat, egész mezőn viruló növötény virágok, a nemzetiségnek bennünk már felmelegült szeszei, stb.*

Sajnos a magyar szakirodalom nem vizsgálta meg alaposabban e nyelvművelő magyar ifjak alkotásainak, beszédeinek nyelvét, különösen abból a szempontból nem, hogy milyen nyelvi ideált s ízlést követnek, milyen nyelvi eszközöket használnak fel, milyen stílusnemeket melengetnek. Általában a korabeli formai törekvések utánzása mellett a kor nyelvhasználatának jellemzői jegyei ütköznek ki értekező prózájuk nyelvén éppen úgy, mint szépirodami próbálkozásaik szó- és kifejezőkészségén. Divatos, agyonhasznált szavaik: *gerjedelem, bájló, duzmad, gerj, édelgő, mord, vihadar, dühölgő, szállona, stb., stb.* Terheltek, nyelvi nehezékekkel tompítottak mondataik is; s jellemzőjük a stílus és nyelvi modorosság. Az *elszánt szerelmes* c. beszély egyik mondata pl. így hangzik: »Minden borzadás nélkül tovább tovább halada a szerelmes vágyaktól üzgetett lányka, míg végre a vadonba érvén, szorult kebelével lejté a sokfelé hasogatott ösvényeken, s most egyszerre szörnyű zavarodásba hozá, csak-nem földig sújtá a közel-levő villámcsapás és rettentő menny-dördület, melly olly szívre hatólag esett a bús szívűnek, hogy sok perczentekig fel nem eszmélykedve rogya le a gyepre...« stb., stb. Nincs megállás, nincs megnyugvás, torlódnak az izzadtan születő nehéz nyelvi kifejezések. Egyszóval belefárad a szem, az agy. A túlzásba vitt *műgond, a »fellenegző elméncsége«* való tudatos törekvés teszi lehetetlenné az ilyen mondatok élvezetes olvasását.

A szentimentalizmus érzélgős szókincsére vonatkozólag is bő példatárt állíthatnának össze a pécsi ifjak alkotásainak a szóképzéséből is. Mennyire mesterkélték, s öncélú olvadozásba menekítettek pl. az ilyen nyelvi formák: »Itt a mező oly illatozó, töltve *kéj-csábokkal*,« »Vígán ballagdál a pásztor, ártatlan nyája után, s míg nyája *virító erdőlc zöld selyméből nyeledez, ő egy nyögő csalogánnyal bús versenyben zengedez...*« Ha valaki majd megírja a nyelvi giccs történetét, akkor ezekből az ifjú alkotásokból is szép példatárt állíthat össze. A giccses szóanyag mellett sok alkotásaikban a giccses kép is: »Méltólag *gyönyör a képzet*, melly ez ujoncz Társaságot képezi, melly a honni nemesebb érzésű Szíveket az emberi test köréből felkapni, a Músák boltozatáig ragadni csak akkor szűnik meg, midőn édelgő szellemektől majd fakadásig telt féketlen kedvnek az új koszorút varázsló gerj és a nyert érdemet szerzett műv folytatása parancsol zabolát, csak akkor, amikor mennyei villámló dicsőségéből Musáknak forrón felölelve szerelmét, magasabb érzéstől

ragadtatásig buzdul...» stb., stb. Nem a mondanivaló volt itt a fontos, a mondat alig érthető, hanem a szó és a kép. De hiszen ezt a modort és stílusnemet kószolgatták az ifjak koruk almanachjaiban megjelent irodalomból is. Olvasmányukból elsősorban a finomkodásra, a természetellenes, fellengző nyelvi formákra kaptak példát. Persze, ahogyan lenni szokott, elsősorban a *kinövéseket*, a *túlzásokat* veszik át stílus- és nyelvgyakorlatnak szánt dolgozataikban. Az sem véletlen, hogy bírálatukban is elsősorban koruk esztétikai nézetei tükröződnek. Mint nyelvművelők józanabbak, s elsősorban a *»rendszeres vagy Grammatikai hibáktól ment«* írást és beszédet tartják követendő példának. A fellengző írásmód követőit a józanabb bírálók arra intik, hogy *»lassan az ilyenekkel«*, mert a *szép helyett homályost alkotnak*. Tudatosan harcolnak az értelmetlen nyelvi kifejezések ellen. Gyakran hangoztatják, hogy kerülni kell *»az olyan szavakat, melyeket tán az író sem tud tökéletesen«*. Nagyon gyakran olvashatjuk bírálataikban ezt az intést is: *Igyekezzünk a homályt kerülni, s ne legyen »semmi erőltetés a nyelv belső tulajdonában«*. *»Kövessük szebb hangját a nyelv azon tulajdonának: mellyen iratik a dolgozat, beszéd és vers.«* Nem szabad véteni *»a magyar nyelv természete ellen«* sem. Egyik elhangzott alagyaival kapcsolatban mondatról mondatra haladva vizsgálják meg, hogyan tett eleget a szerző e követelményeknek. A *»Töletek elválnom kell drága barátim ezen nap? És nekem elhagynom kell csakugyan titeket?«* mondattal kapcsolatban pl. ezt jegyzi meg a bíráló: *»Itt a magyar nyelv természete ellen esett hiba, melly meg nem engedi az egy értelemhez tartozó szavaknak széthányását, azon felül némelly szükség-telen ismétlése ugyanazon egy szónak kellemetlen, s ártalmas azon okból is: mivel a nyelvben való járatlanságot tulajdonítja személynünknek, ha azonkép véle élünk, változtatnunk kell tehát a dolgot más azon értelmű szavakkal. Azért a verset így változtattam el: Töletek elválnom kell drága barátim ezen nap? S elhagynom szükség már csakugyan titeket?«*

Pozitív irányban akkor indult fejlődésnek az ifjúsági nyelvművelés, amikor nemcsak a szavak használatával kapcsolatos kérdéseket vetik fel a bírálók, *hanem a magyar nyelv nyelvtani rendszerével* kapcsolatban is sok értékes megjegyzésük hangzik el. A nyelvi ízlés és igény fejlődésében ez a jelenség igen figyelemreméltó. A helyes és nem helyes kérdését merészen vetik fel, s a nyelvi norma ügyében is történik mozgolódás. Az ifjakban nagy volt az anyanyelv iránti lelkesedés, s nem rajtuk múlt, hogy igyekezetük alig lépte túl a dilettánskodás vonalát. A magyar nyelvben kívántak erősödni. Sajnos csak a nyelvi és stílusgyakorlat céljából írt szépirodalmi próbálkozást tekintették erre a legmegfelelőbb módnak. A más természetű nyelvművelésre komolyabb útbaigazítást alig kaptak, hiszen még nyelvtudományunk is eléggé készületlen volt e feladat sikeres támogatására.

Az ifjúság nyelvművelő munkájának tehát elsősorban abban van nagy jelentősége, hogy magasra emelte azt a zászlót, amelyre ez volt írva: Aki a magyar nyelv mellett van, s művelését vette gondjaiba,

az nemzetünk fejlődését szolgálja. A nyelvi ízlés, a nyelvi öntudat, a nyelvi kultúra fejlődésének történetírója már csak azért sem mellőzheti a magyar ifjúság nyelvművelő munkájának lelkiismeretes számbavevését.

KORTÁRSI MEGEMLÉKEZÉS ADYRÓL II.

Vincze Gézának. Ady közeli rokonának visszaemlékezése

Tavalyi évkönyvünkben — ott kifejtett okokból — közöltük az Ady-filológia megteremtőjének, a költő barátjának és versei „poéta-adminisztrátorának”, Földessy Gyulának az Adyval való találkozásait összefoglaló emlékezését. Kezdeményezésünk folytatásaként most Ady unokaöccsének és barátjának, Vincze Gézának írását adjuk közre. Dokumentumai e sorok Ady csodálatos hatásának, aki költészétével nem csupán távoli rokon lelkeket mozgósított, hanem közeli testi rokonokat is belső, lelki rokonaivá változtatott át. S ez a „metamorfózis” Vincze Géza esetében olyan kapcsolat létrejöttét is eredményezte, amely már az irodalomtörténet lapjaira kívánczik. A költő iránti szeretettől indítva ugyanis Ady Lajos tehetetlenné válása után ő lett Ady Lőrincné egyik istápolója elsősorban az idős asszony hosszabb utazásainál. Így esett, hogy éppen Földessy Gyula hitese tanúsága szerint is kísérője volt az „Édes”-nek utolsó sétaútján is és a halott költő helyett ő óvta karjaival Ady Lőrincné elomló testét, mikor annak hirtelen halála bekövetkezett.

Vincze Géza számos Adyval foglalkozó cikket írt a Szilágyság-ban, a kolozsvári Keleti Újság-ban, Erdélyi Szemlében, később a Pesti Napló-ban, a Magyar Nemzet-ben, legújabbban pedig az Élet és Irodalom-ban, az Ország—Világ-ban és több más lapban. Írásai közül kiemelést érdemel a Dózsa György unokája című (Irodalomtörténeti Közlemények, 1955. 1. szám) és a Századok 1956. évi 5—6. számában megjelent Ady és az orosz forradalmi

Az „Édes” kezeírása

mozgalmak című tanulmánya. Elkészült, s remélhetőleg rövidesen megjelenik az Adyra emlékező könyvének kézírata is.

»Ady Endrének kalotaszegi atyafiságába tartozom, mert ama nevezetes nyárszói Visky Dániel Juliánna leányát, Ady Endre nagypapja, Ady Dániel lompéрти földbirtokos, Rózália leányát pedig nagypám, Vincze Ferenc sztánai református pap vette feleségül. Édesapám Kalotaszentkirály—Zentelke falu állami tanítója gyakran beszélt a rokonságról annál inkább, mert hiszen Ady Sándor, Ady Lőrincznek, a költő édesapjának legidősebb testvére már 1899-ben a kalotaszegi Meregyó községbe költözött, Ilona leánya 1903—1906. években Kalotaszentkirályt óvónő volt, Mariska leánya pedig egyideig, ugyancsak kalotaszentkirályi szülőfalumban, apja unokatestvérénel, Czucza Jánosné, Bányai Juliska tanítónőnél lakott.

Ötödik gimnázista koromban, húsvéti szünidőn olvasom az első Ady-költeményt, ami megragadott a »MÉG EGYSZER« kötetéből, melyet nővérem, ki szintén tanítónő volt Kalotaszentkirályon, az Ady-leányoktól kapott kölcsön. A vers címe: »Krisztusok mártírja« volt. Nem tudom aztán, hogy a vers ritmusa teszi-e, vagy a különös lázas tartalom, de akkor is Ady-verset skandálok, mikor a körisfák ágain hintázom... Nyári vakációkon, játszótársaimmal, Ady Mariskával és Czucza Emmával boldogan barangolunk a méntás, gyönyörű Kalota parton. Beleszavaljuk a víz sodrába:

Nagy éjeken szeretnék szólni:
Nem, nem bírok tovább bilincset,
Nem, nem bírok tovább titkolni
Ennyi világot, ennyi kincset.

(Misztérium.)

Kolozsvári főiskolai éveimben, mikor az Ady-viták hullámverése Kolozsvárra is elért, hasonló gondolkozású társaimmal, — itt különösen a korán elhunyt nagy nyelvészre, Vásárhelyi József-re gondolok, ez az Ady-szerelmünk már öntudatosult —, vitakészen állást is foglaltunk Ady mellett, kinek híre, neve, forró, ifjú lobogása betölti a kolozsvári utcát, bejön a tantermekbe, s ott vibrál az akácfák fűrtjén... Esténként verjük az asztalt, egy egész világ ellen hadakozva, nappal az olvasóterembe helyeződik át a vita, de a láz itt van s mindent elborító forróságával hatalmába keríti az ifjú szíveket. Azóta sem éreztem az írás akkora hatalmát agyam s szívem fölött. Minden vers egy-egy új élmény, új izgalom. Azt a folyamatot éljük át, mikor az igazi nagy költő ígéi, ki egyszer születik századévekben — friss áradással ömlenek lelkünkbe s lesznek színné, illattá, formálódnak célkitűzéssé, elhatározássá életünkben. Elöttem már akkor hiába támadják Adyt!... Minden támadás, mely őt éri, még jobban melléje állít s ifjú lelkem megindultságával, könnyek záporában teszem a fogadást, hogy én ezt az Adyt soha el nem hagyom!

Ady és felesége kézírása,
Ady levele Csucsán kelt 1916-ban

Itt, az Ady-rajongásokkal átfűlt, örökké emlékezetes egyetemi városban látom először szemtől-szembe Adyt, mikor 1909 június végén és július elején Lukács Hugó szanatóriumában üdült... Jékely (Aprily) Lajos és Parádi Jenő társaságában ülünk előre lefoglalt asztal mellett a »New-York« kávéházban, mikor Ady bejő kíséretével... Sötét, csigás haja homlokára hull..., nagy, sötét szeme sokáig pihen rajtunk, éppen rajtunk... Aztán társaságával beszélget... S mi nem megyünk oda... A nagy tisztelet miatt maradunk a lelkesedésnél... Mikor Ady-nak később elmondottam esetünket, — szívből nevetett rajta.

... Mikor 1914 júniusában szülőfalumban, Kalotaszentkirályt Ady Csinszkat eljegyezte s ezt öcsém, Vincze Imre, ki kalotaszentkirályi útjain kísérőjéül szegődött a költőnek, — az eljegyzés ma élő két tanújának egyike — megírta nekem Fogarasra, ahol akkor éltem, levelet írtam a költőnek, amelyre melegen válaszolt, sorait azzal végezve: »Szeretnélek megismerni, remélem ad az idő, a sors hamarosan módot rá.«

1918 nyarán került erre sor, mikor életének ebben az utolsó időszakában Csucsán több napig, meghitt közelségben együtt lehettünk. Erről, az egész életemre döntő élményként ható felejthetetlen találkozásról részleteiben készülő könyvemben számolok be. Ady látogatásom emlékére, melegen dedikált fényképpel ajándékozott meg és ígérte, hogy szüretkor otthonomban meglátogat. Ennek a látogatásnak előkészítésére írtunk közös lapot *B e n e d e k* Károlynak Alvinczre, akivel Ady atyafiságot is tartott, s akinek ott híres szőlőgazdasága volt.

Ugy terveztük, hogy október közepe után megyek s velem jönnek le. Október 10-én táviratozta nekem Ady: »Ahított, szép szüreti tervünk kútba esett...« A forradalmi események haladéktalanul Pestre szőlítették...

Halála mélységesen hatott reám. Levelet írtam a költő özvegyének s Ady szeretetében felejthetetlen társam, Vásárhelyi József sírjánál, a házsongárdi temetőben Kolozsváron sírtam el bánatom.

Annál szorosabbra fűződtek kapcsolataim a költő halála után az Ady-családdal, elsősorban az »Édes«-sel, akinek élete végén, — mivel Ady Lajos 1936-tól állandó, fekvő beteg volt — budapesti, illetve érmindszenti útjain kísérője lettem.

Ady Lőrinczné fia születésének 60-ik évfordulóján jött fel utóljára Budapestre. Fia sírjához kétszer is kiment a Kerepesi temetőbe s meghallgatta a Rádió műsorát is az évfordulón.

1937 november 28-án kevéssel 10 óra előtt a Krisztina-téri villamos megállónál, egyetlen jajszó nélkül megtántorodik, keze kisiklik karomból... Egy-két lépést tesz még... Odaugrunk. Ketten is elkapjuk, Ady Lajosné huga és én, — de már érezzük, hogy a kezeink között rogy össze. Muzsnai László, feleségem és többek segítségével kocsiba emeljük... Még él, lélegzik, utolsókat sóhajt... Szeme lecsukódik, keze elhidegül kezemben... A megérkező mentőorvos már csak a beállott halált konstatálja...

... A tömeg egyre nő, Megilletődött csendben veszik körül a kocsit, melyben a legtragikusabb életű költő édesanyja kiszenvedett...

Minden lehető helyre telefonálok. Ismerősöknek, barátoknak...

Ady Lajosné jön... Mellette *Földessy Gyula*, az Ady-család egyik leghívebb barátja. Komoly, tudós arcán megilletődés.

Igy esett, hogy aki Ady szívéhez minden élők közül a legközelebb állott, kezeim között lehelte ki lelkét. Ady azonban nem halt meg, sőt bevallhatom, napról-napra jobban él szívemben. Ezért érzem életem legfőbb hivatásának, hogy minden telhető módon az Ady-kultuszt szolgáljam.

Vincze Géza«

Közli: PATAKY LÁSZLÓ